

Загальна характеристика законодавства та норм, які мають вплив на формування професійної культури юриста

А.Й. Француз

доктор юридичних наук,
професор, завідувач
кафедри державно-
правових дисциплін,
заслужений юрист України,
Герой України,
Університет економіки
та права «КРОК»

Ян Аронов

аспірант,
Університет економіки
та права «КРОК»

У статті досліджено норми чинного законодавства, які мають вплив на формування професійної культури юриста.

Ключові слова: формування професійної культури юриста, професія, професійна правосвідомість.

В статье исследованы нормы действующего законодательства, которые влияют на формирование профессиональной культуры юриста.

Ключевые слова: формирование профессиональной культуры юриста, профессия, профессиональная правосознание.

The article investigates the current legislation that have an impact on the formation of professional culture of a lawyer.

Keywords: formation of professional legal culture, profession, professional sense of justice.

Постановка проблеми

Однією з головних умов існування кожної професійної групи і фактором, що визначає ефективність її функціонування, є наявність стандартів, принципів і правил поведінки. Професійна культура юриста підлягає впливу з боку міжнародних норм, національного законодавства, а також корпоративних норм і норм суспільної моралі. Дослідженню нормативного регулювання професійної культури юриста й присвячена ця стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вказаній проблематиці присвячено праці С. Сливки, С. Гусарева, Ю. Грошевого, М. Козюбри, М. Орзіха, О. Скакуна, В. Котюка, Ю. Заніка, А. Романової, О. Тихомірова, В. Камінської, В. Лазарева, Ж. Алексеєва, М. Швеціва, В. Тація, Ю. Роскопіна.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Більш детального вивчення потребують норми законодавства, які мають вплив на формування професійної культури юриста.

Формування цілей статті

Ураховуючи актуальність порушених

питань, метою статті є теоретичне висвітлення загальної характеристики законодавства та норм, які мають вплив на формування професійної культури юриста.

Виклад основного матеріалу дослідження

Вимоги, які висуває суспільство до юриста, є прагненням до ідеалу, вони не можуть мати зовнішнього державного чи суспільного примусу. Держава ж обґрунтовує свої вимоги у формі законів, а професійні середовища – у формі професійних кодексів.

Норми, що мають вплив на формування професійної культури юриста, можна класифікувати так:

1. Міжнародні стандарти професійної діяльності юристів.
2. Конституція та закони України, які регулюють особливості здійснення тієї чи іншої юридичної професії.
3. Корпоративні норми.
4. Норми поведінки, які не закріплюються в офіційних документах.

Як вважає Ж.М. Алексеєва, вимоги до професійної культури юриста – це звід правил, що визначає поведінку юриста в службових і позаслужбових обставинах, і

норм, які відповідають чинним законам та нормативним документам. Основні принципи професійної культури містять у собі елементи загальної етики та моралі. Професійна культура юриста включає систему взаємоперехідних, взаємообумовлених відносин, що відбуваються в ході здійснення юридичної діяльності: ставлення спеціалістів до об'єктів праці (адвокат – підзахисний, слідчий – обвинувачений, суддя – підсудний, тощо), відносини юриста зі своїми колегами, ставлення юриста до суспільства і держави [30, с. 65].

Доцільно акцентувати увагу на Міжнародних стандартах професійної діяльності юристів. Серед них можна назвати «Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, які стосуються здійснення правосуддя у відношенні неповнолітніх» (1985); «Міжнародний кодекс етики», схвалений Міжнародною організацією адвокатів Європейського Союзу та прийнятий у Ліоні в листопаді 1998 року. Варто відзначити ст. 11 Загальної декларації прав людини [15] та ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [17]. Міжнародні стандарти професійної культури юристів – це загальні етичні норми і принципи (що дозволяють, зобов'язують, рекомендують, забороняють), які висуваються як до спеціалістів у галузі права з метою гуманізації суспільних відносин, укріплення законності та правопорядку в кожній країні світу.

Розвиток професійної самосвідомості означає, що професія досягає таких якісних характеристик, які відрізняють її від інших родів занять. Ці характеристики виявляються в здатності професії до саморегулювання, яке втілюється у сформованих правилах, приведення їх до оформлення в єдиний документ. Положення таких документів стають нормативними і набувають значення професійних стандартів, тобто поширюються на всіх представників професії. Можна стверджувати, що міжнародні стандарти є вихідними положеннями, які мають або повинні мати однакову силу в державах із гуманістичним, демократичним напрямом розвитку.

Такими, що визначають загальні вимоги до юридичної професії, можна визначити закони України «Про інформацію» [2], «Про запобігання корупції» [3], «Про звернення громадян» [4], Кодекс законів про працю [5], «Про захист суспільної моралі» [6], Кримінально-процесуальний кодекс України [7] та інші. Головний закон, який регулює здійснення професійної юридичної діяльності державними службовцями, є новий Закон України «Про державну службу», прийнятий 10 грудня 2015 р., що визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення професійної, публічної, ефективної, політично неупередженої, суспільно орієнтованої державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства, а також порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх досягненнях та особистісних якостях [8].

Корпоративні норми. Окремими професійними групами юристів були прийняті:

- Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів 22 лютого 2013 р. [19];

- Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури, схвалений Всеукраїнською конференцією працівників прокуратури 28 листопада 2012 р. та затверджений наказом Генерального прокурора України від 28 листопада 2012 р. № 123 [20];

- Правила професійної етики нотаріусів України, прийняті 4 жовтня 2013 р., затверджені наказом Міністерства юстиції України [21];

- Правила адвокатської етики, прийняті 17 листопада 2012 р., затверджені Установчим з'їздом адвокатів України [22];

- Загальні правила поведінки державного службовця, прийняті 4 серпня 2010 р. Головним управлінням державної служби України [23], а також інші корпоративні акти.

Такі професійні кодекси, стандарти, правила є обов'язковими у процесі проведення оцінки, атестації, зарахуванні до кадрового резерву, призначенні на посаду, а також для оформлення характеристики чи рекомендації.

Однак щодо правил професійної етики адвокатів, нотаріусів тощо можна вважати, що вони повинні враховувати кілька обставин. Останні пов'язані, по-перше, з фактором легалізації їхніх відносин із державою на підставі норм права, тобто державного регулювання діяльності (реєстрація, ліцензування, допуск до професії, облік, звітність та ін.); по-друге, із взаємовідносинами з третіми особами; по-третє, із суто корпоративними відносинами у цих професійних групах (співтовариствах).

Розглянемо це на прикладі вимог до діяльності нотаріусів. Стандарти професійної етики нотаріусів були схвалені Першим всеукраїнським з'їздом нотаріусів 29 березня 2013 року. Правила професійної етики нотаріусів України, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2013 р. № 2104/5 (зареєстровані 9 жовтня 2013 р.), були розроблені на підставі Закону України «Про нотаріат» і є обов'язковими для нотаріусів. Тобто такі правила є не корпоративними нормами, а нормами права. Європейський кодекс професійної нотаріальної етики був прийнятий 3-4 лютого 1995 р. на Конференції нотаріальних асоціацій Європейського Союзу. Принципи нотаріальної етики були сформульовані та затверджені на Загальній зустрічі членів нотаріальних палат Міжнародного союзу нотаріату в Мехіко 17 жовтня 2004 року. Норми та принципи цих документів передбачають більш вагомий вплив самоврядних професійних організацій на допуск до професії, встановлення етичних правил здійснення професійної діяльності, позбавлення права на зайняття нотаріальною діяльністю.

Головним завданням професійних кодексів і правил є конвергенція часом діаметрально протилежних уявлень членів професійного співтовариства стосовно бажаного й такого, чого слід уникати, приведення їх до спільного соціально корисного результуючого показника. Фіксація у корпоративних нормах професійних кодексів морально-етичних приписів, формалізація моральних ідеалів, специфічних для кожного з видів професійної діяльності, дасть змогу врегулювати цілий сектор

спільного життя за допомогою позаправових регуляторів.

У країнах Західної Європи та США широко поширена практика збору, систематизації та публікації етичних норм-стандартів юристів-професіоналів. В Україні поки що не здійснювалася подібна робота; не проведена систематизація таких документів. Хоча слід зазначити, що з кінця ХХ ст. в нашій країні інтенсифікувалися процеси розроблення та прийняття етичних правил для юристів. Така робота покликана до життя нагальними потребами сьогодення: проблемою підвищення ефективності досягнення професійного результату та забезпеченням сприятливих умов для користування їхніми послугами.

Аналіз усіх морально-професійних, морально-етичних кодексів, статутів, зводів норм показує нам, що вони вибудовані за одним принципом – у них містяться в найбільш загальному вигляді вимоги моралі й побажання соціуму щодо формування морального обличчя представника юридичної професії, що є цілком закономірним результатом соціальних подій. У цілому розроблення таких кодексів обов'язково включає такі завдання: виокремлення двох рівнів кодексової культури – мікро- та макросфер; виявлення таких концепцій загальнокультурного та універсального значення, які стали ціннісними основами моральної свідомості соціуму; наведення основних форм сучасного нормативного самозаконодавства [24, с. 12].

Висновки

Через професіоналізацію юридичної праці, що поглиблюється, перед спеціалістами різних напрямів усе частіше виникають професійні колізії, вирішити які, спираючись тільки на професійні знання, неможливо. Тому, на нашу думку, головним завданням розробників норм, які впливають на професійну культуру юриста, є формулювання і впровадження в професійне середовище принципів, регулюючих норм і принципів поведінки, спрямованих на вирішення професійних проблем і спірних ситуацій, попередження зловживань

у різних сферах професійної діяльності юриста.

Проаналізувавши норми, які впливають на професійну культуру юриста, можна

відзначити, що з законів та професійних кодексів/правил були прийняті в останні 4-5 років, що дуже важливо для адаптації до сучасних професійних реалій.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 Р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С. 650.
3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – С. 2056.
4. Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – С. 256.
5. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1971. – № 50. – С. 375.
6. Закон України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 14. – С. 192.
7. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-12. – С. 88.
8. Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – С. 60.
9. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – С. 379.
10. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2-3. – С. 12.
11. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – С. 282.
12. Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – С. 383.
13. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-17. – С. 112.
14. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – С. 382.
15. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 7 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-45. – С. 529.
16. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043
17. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – С. 89.
18. Основні положення про роль адвокатів, прийняті Восьмим конгресом ООН щодо запобігання злочинам (1990 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835
19. Кодекс професійної етики судді від 22 лютого 2013 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2013. – № 5.
20. Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури від 28 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/kodet.html?_m=publications&t=rec&id=113992
21. Правила професійної етики нотаріусів України від 4 жовтня 2013 р. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 82. – С. 580.
22. Правила адвокатської етики від 17 листопада 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vkdka.org/pravil-advokatskoji-etiki/>
23. Загальні правила поведінки державного службовця від 4 серпня 2010 р. – № 214. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10>
24. Аболіна Т. Г. Етичний кодекс у контексті проблеми сучасного нормотворення / Т. Г. Аболіна // Матеріали науково-практичної конференції «Професійна етика працівника державної податкової служби як складова етики державного службовця України». – Ірпінь. – С. 5-13.

25. Бризгалов І. В. Юридична деонтологія / І. В. Бризгалов. – К. : МАУП, 2008. – 48 с.
26. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – К. : Знання, 2005. – 655 с.
27. Модель професійного юриста на ринку юридичних послуг України. Обговорюємо високі критерії статусу юриста // Право України. – 2009. – № 2. – С. 148-155.
28. Сливка С. С. Юридична деонтологія. Навчальний посібник / С. С. Сливка. – К. : Атіка, 2008. – 296 с.
29. Юридична деонтологія. Основи юридичної діяльності [Текст] : навч. посіб. / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – 4-те вид., стер. – К. : Знання, 2010. – 495 с.
30. Алексєєва Ж. М. Образ юриста в сучасній європейській культурі : дис. ... канд. наук: 12.00.12 / Ж. М. Алексєєва. – 2008. – 170 с.